

ÇOCUĞA, İYİ BİR BENLİK KAZANDIRILMALIDIR¹

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Çocuğun temel kişilik yapısını belirleyen tek etken, onda belirecek benlik kavramı, yani kendi kendini nasıl gördüğüdür. Onun, okulda ve daha sonraki hayatında elde edeceği başarı, kendi benliği ve kendi varlık kavramıdır. Kişiliğin dıştan değil, içten görünüşü veya öznel yanındır.

Benlik kavramının anlaşılması ve yapısını oluşturan unsurların çözümlenmesi, diğer bir deyişle, insanın kendisini tanıyabilmesi için, aşağıdaki soruların sorulması ve cevaplarının verilmesi gerekir. Bu soruların birincisi, "Ben neyim?" sorusudur. Bu soruya her insan, bir bütün olarak kişiliğinin ve onun bir bölümü olarak da benliğinin gelişmesine etki eden etkenlere göre, ya "Ben akılsızım, beceriksizim, asosyalım, uydu bir insanım, şanssızım." gibi olumsuz ya da "Ben akıllım, zekiyim, lider tipliyim, yetenekliyim, becerikliyim, sevimliyim." tarzında olumlu cevaplar verir. Burada önemli olan, bu soruya cevap verirken, kişinin kendisini, olmak istediği gibi değil, olduğu gibi, gerçekçi bir biçimde değerlendirmesidir.

İkinci soru, "Ne yapabilirim?" sorusudur. Bu soruyla insan kendi yeteneklerini tanımaya çalışır. "Matematiğe yeteneğim var, iyi dil öğrenebilirim, bende sanatçı ruhu var, iyi konuşurum, insanlarla kolay ilişki kurarım." şeklindeki veya bunların zıddı cevaplarla, insan kendi yeteneklerini ne denli gerçekçi değerlendirmişse, kendisini o kadar iyi tanımış olur.

Üçüncü soru, "Benim için neler değerlidir?" sorusudur. "İnancım, amacım, makamım, çocuklarım, servetim, eşim vb. gibi cevaplarla insan, içinde bulunduğu toplumdan edindiği, olumlu ya da olumsuz yargılardan oluşan değerler sistemini tanır ki, bu da benliğin önemli bir bölümünü oluşturur.

Benliği tanımak için sorulması gereken dördüncü soru, "Amaçım nedir?" sorusudur. Bu soru ile insan, kendisi için düşündüğü amacı, doğrultuyu, ideali ve toplumsal rolü, örneğin iyi bir doktor, mühendis, öğretmen, iş adamı, siyasetçi, Müslüman vb. gibi ortaya koymakta, kendisini nasıl görmek istediğini, kendisini dile getirmektedir ki, bunlar benliğin bir yanını oluşturmaktadırlar. Burada kişi, kendi yeteneklerine uygun amaçlar ve idealler belirleyebilir ve bu ideal ve amaçlarda iyi zamanlama ve sıralama yapabilirse, bunlara ulaşması kolaylaşır. Böylece benliğin unsurlarını içeren bu soru ve cevaplarla insan, hem özellikleri, yetenekleri, değer yargıları, emel ve ideallerine ilişkin kanaatlerinin dinamik bir örüntüsü olan "benliğini" tanımış olur; hem de hangi yeteneklerin sahibi olduğunu, bunlarla neler yapabileceğini, hangi değerler sistemine bağlı olacağını ve amacının neler olduğunu tespit etme imkanını bulur.

¹ Bu yazı, "Çocuğa, İyi Bir Benlik Kazandırılmalıdır", **Gözyaşı**, Konya 2005, sayı:45, ss.22-23'de yayımlanmıştır.

² www.mehmetzekiaydin.com Email:mzekiaydin@mynet.com

Diğer bir ifadeyle hem genel olarak "benliğin unsurlarını", hem de özel anlamda kendi benliğini tanımış olur.

Çocuk, kendisi ile ilgili çevresindeki ilk izlenimleri hissetmeye başlamasıyla benliği oluşmaya başlar. Benlik, kişinin kendisini algılama biçimidir. Diğer bir deyişle, benlik, bireyin kendi içine bakışı ve çevresinin ona baktığı şeklin birlikte algılanmasıdır. Çocuğun karakterinin oluşmasındaki en önemli etken "benlik kavramı" dır. Benlik kavramının en önemli bölümü ise bebeklikte oluşur. Benlik kavramı, çocuğun kendisiyle ilgili olarak kafasında çizdiği görüntüdür. Bu görüntü, çocuğun kendine güvenip güvenmeyeceğini, içe ya da dışa dönük olacağını, atak ya da çekingen olacağını belirler. Çocuğun benlik kavramı, onunla dünyayı seyrettiği bir gözlük gibidir.

Çocuklar, benlik kavramına sahip olarak doğmazlar. Bunu anne babalarından ve az da olsa kardeşlerinden öğrenirler. Bunu öğrenmeye de bebekken hem de doğar doğmaz başlarlar. Bebeklik döneminde, çocuğun hayat hakkındaki temel görüşü oluşur. Çocuk bu dönemde, bebek gözüyle dünyaya bakış açısını, hayat felsefesini kurmaktadır. Yine bu dönemde ya temel bir güven ve mutluluk ya da güvensizlik ve mutsuzluk duymaya başlar. Çocuğunuzun kendine ve çevresine karşı güven duymasına yardımcı olmalısınız. Bunu da eşinizle birlikte oluşturacağınız güzel ortamla sağlayabilirsiniz. Çocuğun dünyaya bakmakta kullandığı gözlüğün camı bu ortamdır. Temel ihtiyaçları karşılanan çocukta güven, iyimserlik duygularının temeli atılacak ve çocuğunuz potansiyel yeteneklerini mümkün olan en üst düzeyde geliştirecektir.

Çocuk, kendi gücü ile ilgili ilk izlenimleri elde etmeye başladığında, anne babanın o izlenime yaptığı olumlu veya olumsuz katkılarla benlik gelişir. Pek becerikli olmadığına dair düşüncelerle büyüyen bir çocuk, anne babasının kendisine sık sık beceriksiz olduğunu söylemesi yüzünden kendisinin "beceriksiz" olduğuna inanır ve becerikli olmaktan vazgeçer. Bunun tersi bir şekilde, kendisine sürekli "dürüst" olduğu telkin edilen çocuk da dürüst olmaya gayret eder. Her şey ona nasıl davranacağınıza bağlıdır. Yanlış davranışlarınız, çocuğun kendine duyduğu güveni yok edebileceği gibi, kendine güven verici sözlerle hitap edilen çocuk da iyi bir benlik kazanabilir.

Bazı çocuklar, kendileri için, "Ben iyi bir çocuğum. Beni herkes sever. Ben her şeyi becerebilirim. Yeni şeyler dener ve başarırım." düşüncesindedirler. Bu görüşteki çocuklar, okulda da okul dışında da kimseyi tedirgin etmezler ve en çok, en çabuk bu tip çocuklar öğrenir. Oysa, "Ben, iyi bir çocuk değilim. Beni kimse sevmiyor. Ben hiçbir şey beceremem. Nasıl olsa başaramayacağıma göre, hiç denememek daha iyi" diyen çocuklar da vardır. Bunlar, hem kendileri için, hem çevrelerindeki için çeşitli sorunlara yol açarlar. Öğrenmekte en çok güçlük çekenler, böyle çocuklardır.